

Донець Л.І., к.е.н., доцент
Чмаріна В.В., к.е.н.

РЕГУЛЮВАННЯ ПІДПРИЄМНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УМОВАХ РИНКОВОГО СЕРЕДОВИЩА

Однією з найважливіших умов ефективності ринкової системи є існування та взаємодія підприємств великого, середнього та малого бізнесу, кожному з яких належить певна роль в економіці країни. Перехід до ринкової системи господарювання в першу чергу знаменується переходом до економіки підприємницького типу, а передумовою успішного функціонування ринкових механізмів, перш за все, виступає розвиток малого бізнесу. Сектору малого бізнесу, що є найбільш динамічним елементом у структурі ринкової системи будь-якої країни, належить особлива роль.

В умовах формування ринкового середовища, радикальних змін у відносинах власності проблема становлення та розвитку малого та середнього підприємництва в Україні в перехідний до ринку період набуває важливого значення. Актуальність дослідження проблеми становлення малого підприємництва посилюється також і тим, що повільність та суперечливість просування України шляхом ринкових реформ значною мірою зумовлені саме недооцінкою ролі та значення малого підприємництва як структуроутворюючого елемента ринкової системи.

Реалізація державної політики у сфері підтримки малого підприємництва в області та виконання завдань в умовах фінансової кризи будуть зосереджені на мінімізації негативного впливу кризових явищ на малий бізнес, збереженні робочих місць та отриманні запланованих надходжень до бюджетів усіх рівнів.

Зважаючи на те, що малий бізнес є найбільш вразливим та незахищеним перед викликами фінансової кризи, а також з метою упередження різкого згортання бізнесу та вивільнення працівників, підтримка суб'єктів малого підприємництва буде здійснюватися шляхом спрощення започаткування діяльності, зокрема, вдосконалення дозвільної системи в сфері господарської діяльності, здійснення виваженої регуляторної політики, надання фінансової, ресурсної, інформаційно-консультаційної та кадрової підтримки.

Термін «сталий розвиток» є офіційний український відповідник англійського терміну «англ. sustainable development», дослівний переклад якого з урахуванням контексту може бути «життєздатний розвиток» а за сенсом — «самопідтримуваний розвиток», інколи тлумачать як всебічно збалансований розвиток. (Сталий розвиток ЕлРес.Реж.Дост <http://uk.wikipedia.org/wiki>)

Акцент на розгляді всієї сукупної робочої сили породжує важливі наслідки, головним з яких стає переміщення уваги в теорії і практиці з витратного аспекту – обсяг і інтенсивність праці та вартість продукції – на пошук конкретного виразу її результатів. Для таких категорій, як спеціалісти, менеджери, робітники, які зайняті в області інтелектуальної праці, задача економічного виразу її результатів становить одну з самих актуальних, але, на жаль, до цього часу не вирішену до кінця економічну проблему.

Наприклад, доки ще не можна одностайно відповісти, чим визначається раціональність вибору економічних пріоритетів, пропорційність, налагодженість господарського механізму, результативність досліджень для підприємців, менеджерів, адміністраторів. Важливий крок відбувається уже тоді, коли практично усвідомлюється необхідність економічного

пов'язування праці цих робітників, перш за все підприємців, - не тільки з формальними і проміжними, а й з кінцевими результатами їх діяльності. Працюючи з людьми, підприємцю часто потрібно створювати умови для реалізації соціальної політики держави, приймати науково обґрунтовані рішення, які охоплюють в залежності від обставин досить значний або ж досить вузький часовий діапазон (стратегічні або оперативні рішення). Для впровадження цих рішень в життя провідним засобом є взаєморозуміння підприємців з найманими робітниками.

Як показує системний аналіз отриманих результатів соціологічного опитування, що було проведено в ході наукового дослідження, працівники багатьох підприємств вважають, що продуктивність праці і загальна активність робітників в більшості своїй визначається якістю управлінського апарата. Вони виділяють чотири провідних задачі, вирішення яких буде спонукати робітників до підвищення продуктивності праці, а саме:

- створювати умови для творчої високопродуктивної праці;
- створювати сприятливі умови для відтворення робочої сили на підприємстві;
- сприяти підвищенню ініціативи працівників, формуванню особистості, поглибленню знань, умінь і навичок, розвитку інтересів;
- створювати умови, які б сприяли підвищенню рівня національної свідомості у працівників.

Результати проведеного дослідження свідчать про те, що велика частка опитаних (42%) віддають перевагу наявності умов для відтворення робочої сили. 26% опитаних робітників назвали в якості провідних умов підвищення продуктивності праці створення умов для підвищення ініціативи працівників. Кожний п'ятий респондент на перше місце за значущістю ставить сприяння підвищенню ініціативи робітників, формуванню особистості, поглибленню знань, умінь і навичок, розвитку інтересів, нахилів. І, нарешті, 11% працівників, які прийняли участь в даному опитуванні відзначили, що продуктивність праці залежить від рівня національної свідомості у працівників, а тому саме прагнення управлінців до створення умов, спрямованих на підвищення цього рівня буде сприяти не тільки підвищенню продуктивності праці, а й оптимізації діяльності підприємства в цілому.

Різниця в поглядах респондентів зумовлена, перш за все, їх індивідуальними ціннісними орієнтаціями, а також системою потреб, рівень розвитку яких у кожної людини завжди носить особистий характер. Результати проведеного дослідження свідчать про те, що стимулятором участі в підприємницькій діяльності, є особиста мотиваційна спрямованість, що виражається в різних видах мотиваторів. Звертає на себе увагу той факт, що лише 36% підприємців, з загальної чисельності тих, хто приймав участь в соціологічному опитуванні, вважає, що підприємницька діяльність призведе до підвищення матеріальної заможності. Більшість респондентів, а саме

34%, бачать у розвитку підприємницької діяльності шлях до рішення проблеми зайнятості населення. 30% респондентів вважають, що саме підприємницька діяльність надає змогу виразити свою особистість, самоствердитися в суспільстві, зайняти певний соціальний статус.

При цьому головною передумовою для розвитку підприємництва вони називають регулювання приватизаційних процесів в Україні.

Не можна погодитися з категоричністю ствердження опитаних підприємців щодо абсолютного ступеню впливу процесів приватизації на оптимізацію процесів виробництва в Україні. При розгляді цього питання слід декілька по-іншому розставити акценти, тобто відзначити, що для ефективного функціонування підприємництва приватна власність є необхідною, але недостатньою умовою. Для ефективного забезпечення такого функціонування слід додати також обов'язкову наявність кваліфікованого управління підприємницькою діяльністю.

Крім того, варто звернути увагу і на соціальний аспект приватизації, який передбачає дослідження рівня розвитку приватновласницької психології, соціальних очікувань працівників приватного підприємства.

Кількість працюючих на малих підприємствах за рік зменшилась на 5,8% і склала 159,4 тис. осіб, фізичних осіб–підприємців - на 1,2% і склала 174,9 тис. осіб. Загальна кількість працюючих у сфері малого бізнесу, включаючи найманих у фізичних осіб–підприємців, скоротилася на 3,9% і склала 401,1 тис. осіб.

Середньомісячна заробітна плата працівників малих підприємств зросла на 7,3 % та склала 1170,07 грн., але вона залишається вдвічі меншою, ніж середня по області (2116,0 грн.).

Підприємствами малого бізнесу було реалізовано продукції, виконано робіт і надано послуг на суму 35,0 млрд. грн., що на 15,2 % менше рівня попереднього року. Частка малих підприємств у загальному обсязі реалізації області склала 10,4 %, низький рівень даного показника пояснюється наявністю в області потужного промислового комплексу.

Найбільш вагома частка в обсязі реалізації малих підприємств припадала на торгівлю, ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку – 66,8%. Продукція промисловості склала 10,6% загального обсягу реалізації, роботи в будівництві – 7,5%, послуги підприємств, які займалися операціями з нерухомим майном, орендою, інжинірингом та наданням послуг підприємцям – 8%.

Малі підприємства області за підсумками 2009 року отримали негативний фінансовий результат від звичайної діяльності до оподаткування в сумі 239,6 млн. грн. збитку.

У структурі малого бізнесу за видами економічної діяльності, як і раніше, преvalюють сфери діяльності невиробничого характеру, особливо ті, які мають

відносно швидкий оборот засобів. Кількість підприємств малого бізнесу, які займалися торгівлею (включаючи ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку), хоча й зменшується з кожним роком, але продовжує займати найбільшу частку в загальній кількості підприємств (37,2%).

В сфері надання транспортних послуг приватними підприємцями забезпечується 58,4 % обсягу пасажирських автоперевезень в області.

Продовжується процес укрупнення фермерських господарств. Площа сільгоспугідь у розрахунку на одне фермерське господарство протягом 2009 року збільшилась майже на 4,0 % та склала 126,7 га.

Надходження до бюджетів усіх рівнів від діяльності суб'єктів малого підприємництва у 2009 році склали майже 1,8 млрд. грн., що на 3% менше результатів попереднього року. Проте надходження до місцевих бюджетів зросли на 13,6 % і склали майже 1 млрд.грн.

Розвитку малого підприємництва в області сприяла реалізація заходів Регіональної програми підтримки малого підприємництва у Донецькій області на 2009-2010 роки (далі – програма).

В ході виконання програми була проведена робота щодо реалізації державної регуляторної політики, забезпечення фінансово-кредитної, матеріально-технічної, інформаційно-консультаційної, кадрової підтримки малого підприємництва.

Впорядкування нормативного регулювання підприємницької діяльності здійснювалось шляхом реалізації державної регуляторної політики у регіоні, яка спрямовувалася на недопущення прийняття економічно недоцільних та неефективних регуляторних актів, зменшення втручання у діяльність суб'єктів господарювання, забезпечення дотримання процедур підготовки регуляторних актів.

На теперішній час діє 12 регуляторних актів облдержадміністрації, відстеження їх результативності проводяться згідно з планом-графіком.

Відповідно до плану проводяться засідання Координаційної ради з питань розвитку підприємництва Донецької облдержадміністрації, до складу якої залучені представники бізнесу та громадських об'єднань підприємців. На засіданнях розглядаються питання щодо проблем у розвитку малого підприємництва, стан реалізації в містах та районах області законів України «Про дозвільну систему у сфері господарської діяльності» та «Про основні засади державного нагляду (контролю) у сфері господарської діяльності, хід виконання Регіональної програми підтримки малого підприємництва тощо.

Відповідно до постанови Кабінету Міністрів України від 21.05.2009 № 518 «Про утворення місцевих та регіональних галузевих рад підприємців» створені три регіональні галузеві ради підприємців у сферах промисловості та транспорту; агропромислового комплексу; торгівлі, ресторанного господарства та побутових послуг, склад яких затверджено розпорядженням голови

облдержадміністрації від 31.08.2009 № 444. В 17 містах та 17 районах області створені 40 місцевих рад підприємців.